

บทที่ 2

แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว และแนวคิดการเยียวยา ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ในสภาพสังคมปัจจุบันตามที่ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์และสื่อออนไลน์ พบว่าในสภาพสังคมที่มีความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม เทคโนโลยีที่พัฒนาล้ำสมัยมีการกระทำ ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวโดยบุคคลในครอบครัว นับว่าเป็นภัยเงียบของสังคมที่นับวัน สภาพปัญหา ความรุนแรงในครอบครัวและสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวเพิ่มขึ้นถึงขั้นวิกฤติ ในบทนี้ จะทำการศึกษาถึงแนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในครอบครัว ความรุนแรง ในครอบครัว และแนวคิดการเยียวยาผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจะขอกล่าวรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในครอบครัว

การกระทำความรุนแรงเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แนวความคิด และทฤษฎีในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว จึงจำเป็นต้องทราบ เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ กฎหมายธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักความ เสมอภาค และกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 สิทธิและเสรีภาพ

ในทางปรัชญาแล้ว แนวความคิดเรื่องของสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ เริ่มปรากฏขึ้นตั้งแต่ ในยุคกรีก โดย อริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีก กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลย่อม มีเสรีภาพในการเลือกและด้วยเหตุผลที่ถูกต้องย่อมช่วยให้เขาเข้าถึงกฎธรรมชาติได้ และ ณ จุดนี้เอง คือ เสรีภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์” โดยแนวความคิดนี้ถือว่า มนุษย์นั้นมีเสรีภาพอยู่แล้วตามกฎ ธรรมชาติภายใต้เหตุผลที่ถูกต้องเนื่องจากภูมิปัญญาของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม บางคนมีแนวความคิด เชื่อว่ามนุษย์นั้นมีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัวและโหดร้าย หากใช้เสรีภาพของมนุษย์แต่ละสังคมจะ

ขัดแย้งวุ่นวาย ได้แก่ แนวความคิดของโทมัส ฮอบ (Thomas Hobbes) ในแนวความคิดนี้ มนุษย์แต่ละคน จึงควรสละเสรีภาพเสียเพื่อความสงบสุข¹

แนวความคิดที่กล่าวถึงการขอมลต “เสรีภาพตามธรรมชาติ” ของมนุษย์อีกแนวความคิดหนึ่ง ได้แก่ แนวความคิดเรื่องสัญญาประชาคม (Social Contract) ของ จอห์น ล็อก (John Locke) ซึ่งมี แนวความคิดที่แตกต่างกับโทมัส ฮอบ (Thomas Hobbes) คือ จอห์น ล็อก (John Locke) เชื่อว่า มนุษย์เรานั้นมีธรรมชาติที่รักสงบ มีจิตใจดีงาม ช่วยเหลือกัน แต่ความที่มนุษย์เราแต่ละคนมีเสรีภาพ ตามธรรมชาติอันเท่าเทียมกันนั่นเอง ทำให้ไม่มีสภาพบังคับระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน จึงเกิด ความขัดแย้งและ ไม่มั่นคงปลอดภัย มนุษย์จึงได้เข้ามาสละสิทธิตามธรรมชาติที่จะบังคับกันเองเมื่อ เกิดการละเมิดสิทธิ และ โอนสิทธิในการบังคับกันนี้ไว้ให้แก่สังคมเป็นผู้อำนาจนี้ผู้เดียว ซึ่งมี พื้นฐานมาจากความต้องการความมั่นคงในทางทรัพย์สินและความปลอดภัยของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ ไม่ได้สละเสรีภาพทั้งหมดให้สังคม แต่เป็นการสละเสรีภาพบางส่วนเพื่อความผาสุกร่วมกัน แต่มนุษย์ยังคงมีเสรีภาพอื่นๆ อยู่²

ในที่สุดแนวความคิดที่ว่า มนุษย์สละเสรีภาพของตนเพื่อความมั่นคงและผาสุกของสังคม ได้มีการพัฒนาไปสู่แนวความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย ของ ฌาค รุส โซ (Jean Jacques Rousseau) ได้เสนอ ทฤษฎี ว่าด้วยอำนาจอธิปไตยของประชาชนแต่ละคนขึ้นว่า สมมุติว่ารัฐประกอบด้วยคนหมื่นคน สมาชิก แต่ละคนของรัฐยอมมีส่วนหนึ่งในหมื่นของอำนาจอธิปไตย เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจอธิปไตยนี้ ต้องนับ ทุกส่วนรวมกันเข้ามาให้หมด สังคมภายหลังจากมีสัญญาประชาคมดังกล่าวแล้ว จะเป็นสังคมที่มีอิสรเสรีภาพ เพราะแต่ละคนยอมสละเสรีภาพให้ทุกคน จึงมีผลเท่ากับตัวเองเชื่อฟังตัวเองและแต่ละคนต่างสละสิทธิเสรีภาพของตนให้แก่ทุกคน ดังนั้น แต่ละคนจึงได้รับในสิ่งที่ตนสละ หลักการของสิทธิเสรีภาพโดยเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชนนั้นพัฒนามาสู่ปัจจุบัน โดยการกำหนดวางหลักของสิทธิและเสรีภาพ เงื่อนไขและหลักการจำกัดสิทธิของประชาชนนั้นอยู่ในรูปแบบของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด หรือเป็นเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนในรัฐ โดยถือว่าการที่ราษฎรต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญระบอบประชาธิปไตยนั้น เพราะประสงค์จะให้ตนมีสิทธิและเสรีภาพนั่นเอง³

¹ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2548). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี. หน้า 42-43 .

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

³ สมคิด เลิศไพฑูรย์. อ้างแล้ว. หน้า 44.

ดังนั้น การที่มนุษย์มารวมอยู่เป็นสังคมตั้งแต่ระดับประเทศ สังคม และครอบครัวย่อมเกิดความขัดแย้งต่อกัน นำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกันอันเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพจึงเกิดแนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

ความหมายของ “สิทธิ” (Rights)

ในสังคมทุกยุคทุกสมัยแม้กระทั่งปัจจุบันบุคคลต่างแสวงหาเรียกร้องสิทธิเสรีภาพเมื่อทุกคนไฝ่หาและต้องการสิทธิเสรีภาพย่อมตกเป็นหน้าที่ของรัฐที่จักต้องดำเนินการให้สิ่งนี้แก่ประชาชนโดยเสมอหน้ากัน ซึ่งเรียกว่าสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งคำทั้งสองคำนี้มีความผูกพันซึ่งกันและกันจนไม่อาจจะแยกกล่าวถึงคำหนึ่งคำใดไว้โดยเฉพาะได้⁴

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิ” ว่าตามความหมายทั่วไป หมายถึง “อำนาจที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง สิทธิจึงก่อให้เกิดหน้าที่แก่บุคคลอื่นด้วย ความหมายของสิทธิที่กล่าวข้างต้นเป็น “สิทธิ” ตามความหมายทั่วไปแต่ “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ และสิทธิตามรัฐธรรมนูญสิ่งที่ผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายที่จะต้องให้ความเคารพ ปกป้อง และคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว เพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลในทางปฏิบัติ⁵

รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ให้ความหมายไว้ว่า “สิทธิ” คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น กล่าวคือ สิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่น หรือหลายคนกระทำการหรือละเว้นการกระทำการบางอย่างประการให้เกิดประโยชน์แก่ตน⁶

คำว่า “สิทธิ” นั้น ในความหมายอันเป็นที่เข้าใจกันในระบอบกฎหมายทั่วไป หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้⁷

ความหมายของ “เสรีภาพ” (Liberty)

⁴ อุดมศักดิ์ สงเคราะห์. (2552). *ปัญหาทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 11.

⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). *หลักการพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 48-49.

⁶ อุดม รัฐอมฤต และคณะ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตาม มาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: นานาส์พิมพ์. หน้า 86.

⁷ สมคิด เลิศไพฑูรย์. อ้างแล้ว. หน้า 45.

ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ ได้ให้ความหมายของคำว่า “เสรีภาพ” หมายถึง อำนาจ ในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคล⁸

รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต ให้ความหมายไว้ว่า “เสรีภาพ” เป็นสภาวะการณ์ของ มนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของบุคคลอื่น หรือปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง บุคคลใด บุคคลหนึ่งย่อมมีเสรีภาพอยู่ตราบเท่าที่บุคคลนั้นไม่ถูกบังคับให้ต้องกระทำในสิ่งที่ไม่ประสงค์จะ กระทำ หรือไม่ถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวางไม่ให้กระทำในสิ่งที่บุคคลนั้นประสงค์ที่จะกระทำ⁹

เสรีภาพ หมายถึง อิสระในการกระทำการตามเจตนาแห่งตนได้โดยไม่มีผู้ใดขัดขวาง¹⁰

ดังนั้น สิทธิจึงเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้กับบุคคลมีอำนาจกระทำการใด ไม่กระทำการใด ส่วนเสรีภาพ หมายถึงความสามารถของบุคคลที่จะกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใด อย่างหนึ่ง โดยไม่อยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลใด

2.1.2 กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law)

แนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติมีมาแต่ดั้งเดิม โดยได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อ เรียกร้อง ให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนติดตามมา จนกระทั่งมีปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights, 1948) รับรองเกี่ยวกับสิทธิใน ปัจจุบันกฎหมายธรรมชาติ เป็นแนวความคิดเพื่ออ้างว่าเป็นกฎหมายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ คือ เกิดมีมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลา¹¹ ลักษณะ สำคัญของกฎหมายธรรมชาติ มีท่านผู้ทรงวุฒิให้คำอธิบายไว้ว่าอย่างน้อยมีลักษณะ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ เป็นกฎหมายที่ใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลาคือไม่มีเวลาล่วงพ้นสมัย ใช้ได้ทุกแห่งไม่จำกัด ว่าต้องใช้ในรัฐใดรัฐหนึ่ง และอยู่เหนือกฎหมายของรัฐ คือ รัฐจะตรากฎหมายให้ขัดแย้งกับ กฎหมายธรรมชาติไม่ได้ มิฉะนั้นกฎหมายของรัฐ จะใช้บังคับไม่ได้¹²

2.1.3 สิทธิธรรมชาติ (Natural Rights)

แนวความคิดในเรื่อง “สิทธิตามธรรมชาติ” นับเป็นผลสืบเนื่องมาจากกฎหมายเป็น ความคิดที่ถือว่ามนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกัน และพระเจ้าซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาโดยให้สิทธิ

⁸ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้ว. หน้า 47.

⁹ อุดม รัฐอมฤต และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 87.

¹⁰ สมคิด เลิศไพฑูรย์. อ้างแล้ว. หน้า 47.

¹¹ กุลพล พลวัน. (2544). *การบริหารกระบวนการยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 246.

¹² สุพิชัย ศิริรักษ์. (2550). *สิทธิและเสรีภาพของคณงานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ศึกษา ด้านการรวมตัวและเอกราชต่ออรอง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 6.

บางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และไม่มีใครจะล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และสิทธิที่จะหาความสุข รัฐทั้งหลายจะต้องกระจายอำนาจเพื่อให้อำนาจมีสิทธิเหล่านี้ยิ่งขึ้นที่ วิธีการเช่นนี้ทำให้อำนาจอยู่ในสังคมอย่างสันติและมีความสุข¹³

2.1.4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทุกคนโดยไม่มีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขใดๆ ทั้งนี้ เพื่อให้อำนาจมีอิสระในการพัฒนาและรับผิดชอบตนเอง ส่วนสาระสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมีพื้นฐานมาจากสิทธิในชีวิตร่างกายมนุษย์ และสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค ถือเป็นรากฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น เป็นคุณค่าสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า การดำเนินการต่างๆ ของรัฐดำเนินไปเพื่อมนุษย์ เพราะมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายการดำเนินการของรัฐ ดังนั้น การดำเนินการต่างๆ ของรัฐจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และจะต้องให้ความคุ้มครองปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁴

2.1.5 หลักความเสมอภาค (Equality)

หลักความเสมอภาค เป็นหลักการที่สัมพันธ์อย่างไม่อาจแยกได้จากหลักเสรีภาพ เพราะเป็นหนึ่งในสามของเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน หลักการนี้เป็นหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และในบางครั้งถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่สุดพื้นฐานหนึ่งยิ่งกว่าเสรีภาพความเสมอภาคทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างทั่วถึง ถ้าเสรีภาพที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงได้ ในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพแต่ประการใด¹⁵ หลักความเสมอภาค คือ หลักที่ว่า ในสถานการณ์ที่เหมือนกันจะต้องปฏิบัติด้วยหลักเกณฑ์เดียวกัน แต่หากมีการเลือกปฏิบัติในสถานการณ์ที่เหมือนกัน กรณีนี้ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและขัดแย้งกับหลักความเสมอภาค ดังนั้น หลักความเสมอภาคจึงหมายถึง ความเสมอภาคในกฎหมาย กล่าวคือมีสิทธิและหน้าที่ในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ไม่ใช่หมายความว่า จะต้องมีความเสมอภาคในการมีวัตถุประสงค์ของ และความเสมอภาคในกฎหมายนี้อาจเป็นทั้งในทางสิทธิและหน้าที่ หรือภาระหลักความเสมอภาคจึงไปได้กับการเลือกปฏิบัติหรือการตรากฎหมายที่แตกต่างกันในสถานการณ์ ที่แตกต่างกัน ซึ่งจะต้องมีเหตุที่ผลอธิบายได้ หรือในกรณีที่มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าวก็เพราะเหตุผลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม¹⁶

¹³ กุลพล พลวัน. อ้างแล้ว. หน้า 246

¹⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ. อ้างแล้ว. หน้า 124-125

¹⁵ สมคิด เลิศไพฑูรย์. อ้างแล้ว. หน้า 74.

¹⁶ สมคิด เลิศไพฑูรย์. อ้างแล้ว. หน้า 76-77.

2.1.6 กฎหมายบ้านเมือง (Positive Law)

แนวความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมืองนี้มีสาระสำคัญอยู่ที่อธิบายว่ากฎหมายนั้น เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นด้วยความจงใจจากรัฐ ความคิดนี้ค่อยๆ เจริญขึ้นในสมัยใหม่ แนวความคิดเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตยที่อธิบายว่า รัฐมีอำนาจบัญญัติกฎหมายได้โดยปราศจากข้อจำกัด ประกอบกับ วิชานิติศาสตร์ในสมัยที่พัฒนามากขึ้นจนถึงขนาดสามารถแยกความแตกต่างระหว่างกฎหมายกับจารีตประเพณี และศีลธรรมได้อย่างชัดเจน จึงกระทั่งมองเห็นว่า “ลักษณะพิเศษ” ของกฎหมายอยู่ที่การมีผลบังคับ (Sanction)¹⁷ โดยสำนักกฎหมายบ้านเมืองนี้ไม่ได้สนใจในเรื่องคุณธรรมหรือจริยธรรม แต่ยึดถือเพียงกฎหมายของรัฐเท่านั้นที่จะสามารถใช้บังคับได้จริง โดยไม่ต้องพิจารณาว่าจะมีกฎหมายธรรมชาติอยู่หรือไม่และไม่สนใจว่ากฎหมายที่รัฐใช้บังคับอยู่ในขณะนั้นจะมีความยุติธรรมหรือชอบธรรมและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมหรือไม่ เพราะวัตถุประสงค์ของกฎหมายบ้านเมืองนี้เห็นว่ากฎหมายมีความแน่นอนตายตัว สามารถเป็นหลักประกันที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายในรัฐได้และสามารถ รู้ล่วงหน้าว่าผลในทางกฎหมายแห่งการประกอบกิจการของตนจะเป็นอย่างไร¹⁸

จากการศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีความรุนแรงในครอบครัวเป็นการกระทำต่อชีวิต ร่างกาย และจิตใจ อันเป็นสิทธิและเสรีภาพของบุคคลซึ่งเป็นสิทธิที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดตามกฎหมาย ธรรมชาติเป็นสิทธิตามกฎหมายธรรมชาติ ต่อมา มีการบัญญัติให้ความรับรองและคุ้มครองสิทธิในชีวิต ร่างกาย และจิตใจ จึงเป็นการรับรองโดยกฎหมาย จึงกลายเป็นสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพ มีความเสมอภาคต่อกันภายใต้กฎหมาย การกระทำ ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัว จึงเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนและเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย

2.2 แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว

2.2.1 สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว

สภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาในสังคมเกิดจากทัศนคติ ความเชื่อที่ว่าชายมีอำนาจเหนือกว่าหญิง ตามค่านิยมดั้งเดิมว่าภริยาเป็นสมบัติของสามีและบุตร เป็นสมบัติของบิดา และสังคมทั่วไปมองว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว บุคคลอื่น

¹⁷ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2557). *นิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 248.

¹⁸ ปรีชา วงศ์วรารณ. (2555). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหา: ศึกษาเฉพาะกรณีการทำแผนประกอบคำรับสารภาพ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 11.

ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว จนกระทั่งได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เพื่อแก้ไขสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและเพื่อคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว แต่ปรากฏว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้ลดลง และผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเด็กและสตรี

สำหรับสถานการณ์ความรุนแรงในประเทศไทย พบข้อมูลการกระทำความรุนแรงต่อสตรีเป็นจำนวนมาก และนับวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว¹⁹

ตารางที่ 2.1 สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่จัดเก็บโดยศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข จำแนกตามสถานะเด็กและสตรี ระหว่าง พ.ศ. 2548-ปี พ.ศ. 2553²⁰

ปี พ.ศ.	จำนวนสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (ราย)
2548	11,542
2549	15,882
2550	19,067
2551	26,631
2552	23,511
2553	25,767

ทั้งนี้ ใน พ.ศ. 2554 ความรุนแรงในครอบครัวที่จัดเก็บโดยศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 22,565 ราย²¹

¹⁹ สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย (สวท). (2557). *ความรุนแรงต่อสตรี*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.ppat.or.th/th/article/violenc_against_women/. [2557, 19 พฤศจิกายน].

²⁰ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). *รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.violence.in.th/publicweb/>. [2557, 8 สิงหาคม].

²¹ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). *จำนวนผู้มารับบริการในศูนย์พึ่งได้ จำแนกตามสถานะเด็กและสตรี*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.gender.go.th/report/statistic2013/imagdata/Slide60.GIF>. [2557, 17 พฤศจิกายน].

ตารางที่ 2.2 สถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวจากระบบงานบันทึกข้อมูลความรุนแรงในครอบครัวสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ระหว่าง พ.ศ. 2551-ปี พ.ศ. 2558²²

ปี พ.ศ.	จำนวนสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (ราย)
2551	54
2552	362
2553	949
2554	1,074
2555	899
2556	862
2557	403
2558	25

ตารางที่ 2.3 สถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัวที่จัดเก็บโดยบ้านพักฉุกเฉินสมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีในพระอุปถัมภ์พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนิตตามาตราในระหว่าง พ.ศ. 2549-พ.ศ. 2553²³

ปี พ.ศ.	จำนวนสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัว (ราย)
2549	69
2550	51
2551	52
2552	76
2553	71

²² ระบบงานบันทึกข้อมูลความรุนแรงในครอบครัว. (2558). รายงานสรุปจำนวนเหตุการณ์ความรุนแรงในครอบครัวประจำปี. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.violence.in.th/violence/report/violence/report001.aspx>. [2558, 10 มีนาคม].

²³ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.violence.in.th/publicweb/>. [2557, 8 สิงหาคม].

นอกจากนี้ สถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี และความรุนแรงในครอบครัวที่จัดเก็บโดยมูลนิธิเพื่อนหญิง พ.ศ. 2553 จำนวน 694 คน²⁴ และสถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก สตรี ที่ถูกกระทำความรุนแรงโดยบ้านพักเด็กและครอบครัว กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พ.ศ. 2553 จำนวน 1,742 คน²⁵ ประกอบกับสถานการณ์ความรุนแรงต่อเด็ก และสตรี และความรุนแรงในครอบครัว จัดเก็บโดยศูนย์ประสานงาน สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ตามแบบการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 (แบบ คร.6) พ.ศ. 2553 จำนวน 869 คน²⁶

สาเหตุหรือปัจจัยของการกระทำรุนแรงแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 7 กลุ่ม ดังนี้

- 1) การใช้สารกระตุ้น ได้แก่ การดื่มสุรา และการใช้สารเสพติดอื่นๆ
- 2) สัมพันธภาพในครอบครัว ได้แก่ การนอกใจ ทะเลาะ หึงหวง เป็นต้น
- 3) สภาพแวดล้อม ได้แก่ สื่อลามกต่างๆ ความใกล้ชิด โอกาสเอื้ออำนวย
- 4) ปัญหาเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาความยากจน การว่างงาน
- 5) ปัญหาสุขภาพกาย ได้แก่ การเจ็บป่วยเรื้อรัง ความพิการทางร่างกาย
- 6) ปัญหาสุขภาพจิต ได้แก่ ความเครียด ความเจ็บป่วยด้วยโรคทางจิตเวช
- 7) อื่นๆ เช่น การมีเพศสัมพันธ์โดยสมัครใจของวัยรุ่น (พ่อแม่ต้องการแจ้งความจึงส่งเด็ก

มาตรวจร่างกาย) เป็นต้น²⁷

ในสถานการณ์ความรุนแรงในครอบครัวตามที่ปรากฏในสื่อต่างๆ ในกรณีบุตรชายวัย 18 ปี ก่อเหตุฆ่าบิดา มารดาและน้องชายเสียชีวิต ซึ่งเป็นความรุนแรงต่อชีวิต ในกรณีนี้ แพทย์จากสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ ให้ความเห็นว่า น่าจะเกิดจากปัญหาด้านจิตเกี่ยวข้องกับ

²⁴ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.violence.in.th/publicweb/>. [2557, 8 สิงหาคม].

²⁵ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.violence.in.th/publicweb/>. [2557, 8 สิงหาคม].

²⁶ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). รายงานข้อมูลสถานการณ์ด้านความรุนแรงของประเทศไทยและตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ประจำปี 2553. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.violence.in.th/publicweb/>. [2557, 8 สิงหาคม].

²⁷ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาและความมั่นคงของมนุษย์. (2551). จำนวนผู้มารับบริการในศูนย์พึ่งได้ สาเหตุปัจจัยของการทำรุนแรง. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.gender.go.th/report/statistic2013/imagdata/Slide63.GIF>. [2557, 17 พฤศจิกายน].

ปัญหาครอบครัวที่มีการสะสมมากขึ้นเรื่อย หรือในกรณีความรุนแรงระหว่างคู่สมรส ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงในครอบครัว มีทั้งกรณีสามีภริยาทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน สามีฆ่าภริยาหรือภริยาฆ่าสามี ในกรณีนี้แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต ให้ความเห็นว่า ความรุนแรงระหว่างสามีภริยาเกิดขึ้นเนื่องจากแต่ละฝ่ายไม่สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ เห็นได้ว่าสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยมีสาเหตุมาจาก การเสพสารเสพติด การติดการพนัน การติดเกม ความไม่ซื่อสัตย์ต่อกันระหว่างสามีภริยา ถูกกระทำความรุนแรงซ้ำๆ มาก่อน สภาวะจิตใจ และสภาวะเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ในการแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แพทย์ให้ความเห็นว่า บุคคลในครอบครัวจะต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองให้ได้ และจะต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเอาใจใส่ดูแลสมาชิกในครอบครัวอย่างใกล้ชิด และช่วยกันแก้ปัญหาโดยต้องให้ความสำคัญกับครอบครัว ให้ความรักและ ความอบอุ่นกับครอบครัว²⁸

2.2.2 ความหมายของความรุนแรงในครอบครัว (Definition of Domestic Violence)

1) ความหมายของครอบครัว

ครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลที่ผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นสถาบันหลักเป็นฐานรากที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตในสังคม ครอบครัวมีหลากหลายรูปแบบและหลายลักษณะ นอกเหนือจากครอบครัวที่ประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตร ซึ่งสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ใช้คำนิยามนี้ และคณะกรรมการด้านครอบครัวในคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ให้คำนิยามครอบครัวว่า เป็น “กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันกัน ทางอารมณ์และจิตใจ มีการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งมีความผูกพันกันทั้งทางอารมณ์และจิตใจมีการดำเนินชีวิตร่วมกัน รวมทั้งมีการพึ่งพิงกันทางสังคมและเศรษฐกิจ มีความสัมพันธ์กันทางกฎหมายหรือทางสายโลหิต และบางครอบครัวอาจมีลักษณะเป็นช้อยกเว้นบางประการจากที่กล่าวมา”²⁹

ครอบครัวมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

(1) ครอบครัวประกอบด้วยบุคคลที่มาร่วมกัน โดยการสมรสหรือผูกพันทางสายเลือด หรือ การมีบุตรบุญธรรม

(2) สมาชิกของครอบครัวเหล่านี้อยู่ร่วมกันภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือบางครั้งก็แยกไปอยู่ต่างหาก สมัยโบราณครอบครัวมีขนาดใหญ่ กล่าวคือ ในครอบครัวหนึ่งจะมีสมาชิก 3-5

²⁸ ครอบครัวข่าว 3 ออนไลน์. (2557). รายงานพิเศษความรุนแรงในครอบครัว. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.krobkruakao.com>. [2557, 17 พฤศจิกายน].

²⁹ สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2552). ความหมายครอบครัว. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.women-family.go.th>. [2557, 8 สิงหาคม].

ชั่วอายุคน แต่ปัจจุบันนี้ครอบครัวมีขนาดเล็กลงมาก คือ ประกอบด้วย สามี ภริยา และมีบุตร 1-2 คน เท่านั้น

(3) ครอบครัวเป็นหน่วยงานของการติดต่อมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ไม่ใช่เพียงแต่ต่างอยู่ต่างคนต่างทำ แต่ต่างคนจะต้องมีปฏิริยาโต้ตอบสัมพันธ์กัน

(4) ครอบครัวถ่ายทอดการอนุรักษ์วัฒนธรรม สมาชิกในครอบครัวจะถ่ายทอดศึกษารูปแบบของการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างพ่อ แม่และบุตร³⁰

ทั้งนี้ ตามพจนานุกรมกฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายคำว่า “ครอบครัว” ไว้ว่า “สถาบันสังคมที่ประกอบด้วยสามีภริยาและบุตร เป็นต้น”³¹

ในแง่กฎหมาย คำว่า “ครอบครัว” จะจำกัดเฉพาะชายหญิงที่สมรสกันและจดทะเบียนสมรส มีบุตร บุคคลเหล่านี้เท่านั้นที่ถือว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย บิดามารดาและบุตร มีหน้าที่ปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย บุตรมีสิทธิได้รับมรดกจากบิดามารดา การมีบุตรบุญธรรม โดยการจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม ก็นับว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย

กล่าวได้ว่า ในด้านสังคมวิทยาครอบครัวมีความหมายไปในทางกว้างมีความหมายตั้งแต่บุคคลสองคนมารวมตัวอยู่ด้วยกัน มีความผูกพันทั้งด้านสังคมและด้านกฎหมาย ต่อกันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย แต่ในด้านกฎหมายแล้วครอบครัวมีความหมายในทางแคบหมายถึงความสัมพันธ์ที่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น³²

ลักษณะของครอบครัวไทยได้เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อยลง ขณะเดียวกันนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาวได้กล่าวว่า แนวโน้มในอนาคตว่าลักษณะครอบครัวเดี่ยวจะยิ่งเพิ่มขึ้นมีความหลากหลายของครอบครัวเดี่ยว กล่าวคือ มีพ่อแม่และลูกหรือมีผู้สูงอายุกับหลาน โดยมีบิดามารดาย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพหรือมีสตรีเป็นหัวหน้าครอบครัวกับลูกๆ คือ เป็นผู้รั้งคู่ต้องดูแลลูกๆ คนเดียว ครอบครัวระบบนี้เป็นครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมเมือง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของมันเองอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการของสังคม ซึ่งพอประมวลได้เท่าที่มีปรากฏในสังคมสมัยใหม่ของไทย ฉะนั้นครอบครัวไทยสมัยใหม่จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะต่างๆ เหล่านี้ ครอบครัว

³⁰ กุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธ์. (2552). ผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 8-9.

³¹ พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2544). ครอบครัว. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน. หน้า 113.

³² กุหลาบแก้ว ภูเฝ้าพันธ์. อ้างแล้ว. หน้า 9.

สมัยใหม่ ซึ่งแยกออกมาจากครอบครัวขยายไปสู่สภาพครอบครัวเล็ก ซึ่งเป็นไปตามความเจริญของระบบสังคม ความผูกพันระหว่างสมาชิกของครอบครัวเสื่อมคลายลง ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์แบบปฐมนิยามระหว่างสมาชิกของครอบครัวระบบนี้จะลดความสำคัญลง เนื่องจากความใกล้ชิดระหว่างสมาชิกของครอบครัวต่างเหินห่างกัน โดยอิทธิพลความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นคือสมาชิกครอบครัวต่างต้องไปประกอบธุรกิจการงานภายนอกบ้านมากขึ้นอันทำให้ความใกล้ชิดภายในครอบครัวระหว่างบิดามารดาบุตรธิดาซึ่งเป็นสมาชิกครอบครัวห่างเหินไป โดยหญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน³³

2) ความหมายของความรุนแรง

แพทย์หญิงเบญจพร ปัญญาขง จิตแพทย์กรมสุขภาพจิต ได้ให้ความหมาย ความรุนแรง (Violence) ไว้ว่า หมายถึง การที่บุคคลใช้กำลังทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น หรือการข่มขู่ว่าจะทำร้ายให้ผู้อื่นบาดเจ็บ หรือข่มขู่ว่าจะทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น รวมทั้งการใช้กำลังบังคับ กักขังและหน่วงเหนี่ยวและรุกรานสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล³⁴

ความรุนแรง (Violence) หมายถึง พฤติกรรมการใช้อำนาจในการควบคุม หรือบังคับขู่เข็ญผู้อื่นให้เกิดความกลัว เช่น การทำร้ายร่างกาย เป็นต้น³⁵

ความรุนแรง คือ พฤติกรรมและการกระทำใดๆ ที่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ทั้งทางร่างกาย จิตใจ เพศ โดยการบังคับขู่เข็ญ ทำร้าย ทบตี ตะคอก ดุด่าจนคุกคาม จำกัดและกีดกันสิทธิเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและในการดำเนินชีวิตส่วนตัว ซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมาน ทั้งทางร่างกายและจิตใจแก่ผู้ถูกรกระทำ³⁶

ความรุนแรง (Violence) หมายถึง การกระทำใดๆที่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และทางเพศ โดยการบังคับขู่เข็ญ ทำร้าย ทบตี คุกคาม จำกัด กีดกันเสรีภาพ

³³ ภาสุรี เอี่ยมทิม. (2548). *ทัศนะของคู่สมรสในชุมชนเมืองต่อแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว*. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 9-10.

³⁴ เบญจพร ปัญญาขง. (2557). *ความรุนแรงในครอบครัว*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.gunva999999.wordpress.com>. [2557, 4 สิงหาคม].

³⁵ รณชัย คงสกนธ์. (ม.ป.ป.). "ความรุนแรงในครอบครัว ภัยเงียบของสังคม". *ศาลยุติธรรมกับความเป็นธรรมทางเพศ*, หน้า 213.

³⁶ สำนักงานกิจการและโครงการในพระดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา. (2555). *เอกสารประกอบโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการพลังคนรุ่นใหม่ร่วมยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก*. ระหว่างวันที่ 15-16 ธันวาคม พ.ศ. 2555 ณ โรงแรมลองบีช ชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. หน้า 3.

ทั้งในที่สาธารณะและการดำเนินชีวิตส่วนตัว ซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมาน ทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ถูกระทำ³⁷

ดังนั้น ความรุนแรงจึงเป็นการใช้กำลังทำร้ายบุคคลอื่นให้เป็นผู้ได้รับอันตรายแก่ร่างกาย และจิตใจ เสรีภาพ รวมถึงการล่วงละเมิดทางเพศและการทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น

3) ความหมายความรุนแรงในครอบครัวด้านสังคมวิทยา (Psycho-Social)

ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง เป็นรูปแบบพฤติกรรมชอบใช้อำนาจบังคับและควบคุมคู่ครอง (Intimate Relationship) ด้วยวิธีการขู่เข็ญ คุกคาม ทำอันตรายหรือรบกวนก่อความรำคาญ การนิยามคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” ด้านสังคมจิตวิทยามักจะนิยามในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง กระบวนการใช้ความรุนแรง เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของผู้กระทำ (Batterer) ในการให้ได้มาซึ่งอำนาจครอบงำและควบคุมบุคคลในครอบครัวหรือให้ได้มาซึ่งการยอมรับ (Self-Respect) จากบุคคลในครอบครัวอันเนื่องมาจากอารมณ์แปรปรวนของตน พฤติกรรมดังกล่าว หากไม่ได้รับการแทรกแซงและควบคุมอย่างเหมาะสมก็จะเกิดขึ้นและขยายความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัว³⁸

4) ความหมายความรุนแรงในครอบครัวของกฎหมายไทย

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ได้นิยามความหมาย “ความรุนแรงในครอบครัว” ไว้ว่า การกระทำใดๆ อันมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจหรือสุขภาพ หรือกระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว หรือบังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้องกระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมิชอบแต่ไม่รวมถึงการกระทำโดยประมาท

จากนิยามดังกล่าว สามารถแยกองค์ประกอบความรุนแรงในครอบครัว ได้ดังนี้

- (1) กระทำโดยมุ่งประสงค์ให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว
- (2) กระทำโดยเจตนาในลักษณะที่น่าจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกาย จิตใจ หรือสุขภาพของบุคคลในครอบครัว

³⁷ นีรชา ฐานพงษ์. (2553). กระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองเด็กผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงโดยบุคคลในครอบครัว: วิเคราะห์พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 6-7.

³⁸ วุชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. (2546). รายงานวิจัยการประเมินกระบวนการยุติธรรมในการคุ้มครองสวัสดิภาพบุคคลที่ได้รับ ความรุนแรงในครอบครัว. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร. หน้า 24.

(3) บังคับหรือใช้อำนาจครอบงำผิดทำนองคลองธรรมให้บุคคลในครอบครัวต้อง
กระทำการ ไม่กระทำการ หรือยอมรับการกระทำโดยมิชอบ

บุคคลในครอบครัว ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงใน
ครอบครัว พ.ศ. 2550 ได้ให้คำนิยาม หมายความว่า คู่สมรส คู่สมรสเดิม ผู้ที่อยู่กินหรือเคยอยู่กิน
ฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส บุตร บุตรบุญธรรม สมาชิกในครอบครัว รวมทั้งบุคคลใดๆ
ที่ต้องพึ่งพาอาศัยและอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน

ทั้งนี้ คำว่าคู่สมรส ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรง
ในครอบครัว พ.ศ. 2550 หมายถึง ชายและหญิงที่อยู่กินด้วยกันโดยจดทะเบียนสมรส ส่วนชายและหญิง
ที่ไม่ได้ จดทะเบียนสมรสในพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว
พ.ศ. 2550 เรียกว่า ผู้ที่อยู่กินฉันสามีภริยา

5) ความหมายความรุนแรงในครอบครัวของกฎหมายต่างประเทศ

คณะกรรมการร่างกฎหมาย (The Law Commission) ของประเทศอังกฤษ ได้ให้คำนิยาม
คำว่า “ความรุนแรง” ไว้ในรายงานฉบับที่ 207 (1992) ว่า ถ้อยคำ “รุนแรง” (Violence) ในตัวของมันเอง
มักใช้สองความหมาย กล่าวคือ ในความหมายอย่างแคบ หมายถึง การใช้กำลังหรืออาวุธ
(Physical Force) ประทุษร้าย (Assault) หรือขู่เจตนาจะใช้กำลังประทุษร้ายแก่กายผู้อื่น แต่ถ้าเป็น
การใช้ความรุนแรงในครอบครัวมีความหมายกว้างกว่าการใช้กำลังประทุษร้ายแก่กายรวมถึงการ
ประทุษร้ายทางเพศหรือการประทุษร้ายต่อจิตใจ (Psychological Molestation) หรือก่อความ
เคียดแค้นรำคาญ (Harassment) อันมีผลกระทบต่อสุขภาพกาย จิตใจ อนามัยและความเป็นอยู่อย่าง
ปกติสุข (Well-Being) แม้ว่าจะไม่มีการใช้กำลังประทุษร้ายก็ตาม ความร้ายแรงและผลกระทบแห่ง
การกระทำย่อมขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติของผู้ถูกกระทำ³⁹

ตามพระราชบัญญัติกฎหมายครอบครัว ค.ศ.1996 (The Family Law Act 1996) ของ
ประเทศอังกฤษ คุ้มครองความรุนแรงในครอบครัวเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง
(Heterosexual Relationship) ที่เป็นคู่สมรสหรือเคยเป็นคู่สมรสกันมาก่อนไม่รวมถึงความรุนแรง
ที่เกิดแก่คู่ครองเพศเดียวกัน⁴⁰ แต่ต่อมาเมื่อมีการบัญญัติ The Domestic Violence, Crime and Victims

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25.

⁴⁰ สมภาพ ผลเจริญ. (2552). *อำนาจและหน้าที่ของศาลเยาวชนและครอบครัวในคดีความรุนแรงในครอบครัว*.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 18.

ได้มีการบัญญัติเพิ่มเติมว่าผู้ที่อยู่ร่วมกัน (Cohabitant) นั้น ให้หมายความรวมถึงคู่ที่เป็นเพศเดียวกันด้วย⁴¹

ตามกฎหมายว่าด้วยผู้หญิงฉบับ ค.ศ. 1961 (Women' Charter 1961) ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ มาตรา 64 นิยามคำว่า “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายถึง การกระทำความผิดต่อไปนี้

(1) กระทำโดยจงใจหรือพยายามกระทำด้วยประการใดๆ จนน่าจะเกิดอันตรายแก่สมาชิกในครอบครัว

(2) กระทำการใดโดยรู้หรือควรรู้ว่าจะเกิดอันตรายแก่สมาชิกในครอบครัว

(3) กักขังหรือควบคุมสมาชิกในครอบครัวโดยมิชอบและฝ่าฝืนเจตนาของบุคคลนั้น หรือ

(4) ก่อความเดือดร้อนรำคาญอย่างต่อเนื่อง โดยเจตนาให้สมาชิกภายในครอบครัวได้รับความเสียหายหรือเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจการกระทำความรุนแรงดังกล่าวไม่รวมถึงการกระทำโดยป้องกันโดยชอบหรือเพื่ออบรมสั่งสอนเด็กอายุต่ำกว่า 21 ปี⁴²

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้หญิงจากความรุนแรงในครอบครัว ค.ศ. 2005 (The Protection of Woman Protection Domestic Violence 2005) ของประเทศอินเดีย “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายถึง การกระทำใดๆ ที่เป็น

(1) การประทุษร้าย หรือการทำให้บาดเจ็บ หรือให้ได้รับอันตรายต่อสุขภาพ ความปลอดภัย ชีวิต แขนงขา หรือความเป็นอยู่ที่ดี หรือต่อจิตใจ ร่างกาย แก่คู่กรณีที่ได้รับ ความเสียหาย หรือกระทำโดยเจตนาหรือการกระทำนั้นเป็นเหตุให้เกิดการทารุณต่อร่างกายการกระทำความรุนแรงทางเพศ การกระทำความรุนแรงทางคำพูด การกระทำความรุนแรงต่ออารมณ์ความรู้สึก และการกระทำความรุนแรงเกี่ยวกับทางการเงิน หรือ

(2) การรบกวนหรือก่อกวน การประทุษร้าย ทำให้บาดเจ็บ หรือทำให้เกิดอันตรายแก่ผู้ได้รับความเสียหาย โดยมีจุดประสงค์ที่ข่มขู่หรือบังคับผู้หญิงหรือคนที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงคนดังกล่าวเพื่อความต้องการที่ละเมิดกฎหมายในการให้ได้มาซึ่งสินสมรส ทรัพย์สินอื่นใด เงินหรือสิ่งมีค่า หรือ

(3) การกระทำให้เกิดผลกระทบจากการข่มขู่หรือคุกคามผู้เสียหายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย โดยการกระทำตามข้อ (1) หรือ (2) หรือ

⁴¹ พิษณุภา เจียมแท้. (2555). ความหมายและมาตรการทางกฎหมายต่อการกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 34.

⁴² สมภาพ ผลเจริญ. อ่างแล้ว. หน้า 18-19.

(4) การกระทำอื่นใดที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บหรือการถูกประทุษร้ายต่อร่างกายและจิตใจ

นอกจากนี้ ยังได้ให้คำนิยามความหมายของ ความรุนแรงต่อร่างกาย, ความรุนแรงทางเพศ, ความรุนแรงทางคำพูด, ความรุนแรงต่ออารมณ์ความรู้สึกและความรุนแรงทางการเงิน ดังนี้

ความรุนแรงต่อร่างกาย หมายถึง การกระทำใดๆ หรือพฤติกรรมที่ทำให้เกิดบาดเจ็บต่อร่างกาย การประทุษร้ายหรือเป็นอันตรายต่อชีวิต แขนงขา หรือสุขภาพ พัฒนาการของผู้เสียหาย และรวมถึงการพยายามทำร้ายร่างกาย การข่มขู่ตามกฎหมายอาญา การบังคับตามกฎหมายอาญา

ความรุนแรงทางเพศ หมายความว่ารวมถึง การกระทำเกี่ยวกับทางเพศโดยการใช้อำนาจโดยมิชอบ การทำให้เสียเกียรติ ทำให้อับอายหรือเสื่อมค่า หรือการกระทำอื่นใดที่เป็นการทำลายเกียรติผู้หญิง

ความรุนแรงทางคำพูดและความรุนแรงต่ออารมณ์ความรู้สึก หมายถึง (1) การดูถูกดูหมิ่น การเยาะเย้ย การลบหลู่หรือทำให้อับอาย หรือ (2) การพูดซ้ำๆ ถึงการกระทำที่เป็นเหตุให้เกิดบาดเจ็บทางร่างกายต่อบุคคลที่ให้ความสนใจผู้เสียหาย

ความรุนแรงทางการเงิน หมายถึง (1) การทำให้สูญเสียดังแหล่งที่มาทางการเงินหรือทางเศรษฐกิจ (2) การควบคุมบังคับการจัดการภายในที่อยู่อาศัย (3) การห้ามหรือจำกัดในการเข้าถึงทรัพย์สินหรือสิ่งอำนวยความสะดวก⁴³

ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงในครอบครัว ค.ศ. 1994 (The Domestic Violence Act 1994) ของประเทศมาเลเซีย “ความรุนแรงในครอบครัว” หมายถึง การกระทำใดๆ อันเป็นการจงใจหรือควรรู้หรือพยายามกระทำด้วยประการใดๆ ให้ผู้เสียหายตกอยู่ในภาวะเสี่ยงอันตรายแก่กาย หรือกระทำให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายแก่กาย โดยรู้หรืออาจเล็งเห็นผลได้ว่าจะเกิดอันตรายเช่นนั้น หรือบังคับผู้เสียหายโดยใช้กำลังหรือขู่ข่มขู่ให้ประพฤติหรือการมีเพศสัมพันธ์หรือประการอื่นใดโดยผู้เสียหายมิได้ยินยอม หรือควบคุมหรือกักขังโดยฝืนใจผู้เสียหาย หรือกลั่นแกล้งหรือทำลายหรือทำให้เสียหายซึ่งทรัพย์สิน โดยมีเจตนาหรือโดยรู้ว่าจะก่อให้เกิดความยากลำบากหรือรบกวนผู้เสียหาย⁴⁴

6) ความหมายความรุนแรงในครอบครัวของกฎหมายระหว่างประเทศ

ตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (Convention on the Elimination of all Form of Discrimination against Women 1979 (CEDAW 1979) ไม่มีฐานคิดเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างเพศ (Gender-Based Violence) ต่อมาในปี ค.ศ. 1992

⁴³ พิษณุภา เขียมแท้. อ้างแล้ว. หน้า 60-61.

⁴⁴ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 184.

คณะกรรมการติดตามผลการปฏิบัติตามสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 ได้เสนอแนะและเรียกร้องให้บรรดาสมาชิกภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 ให้ยับยั้งการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงหรือขัดขวางผู้หญิงในอันที่จะใช้สิทธิเสรีภาพให้ความเคารพหลักอันเป็นพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างชายหญิง โดยเรียกร้องให้บรรดารัฐบาลของประเทศภาคีสมาชิกรับพิจารณาทบทวนแก้ไขกฎหมายและนโยบายให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว ในการประชุมเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนระดับโลก (The World Conference on Human Rights) ที่กรุงเวียนนาเมื่อปี ค.ศ. 1993 ประเทศสมาชิกที่มาร่วมประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติ ได้รับปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง สารสำคัญของปฏิญญานี้มีฐานคิดเกี่ยวกับความรุนแรงระหว่างเพศชายหญิง (Gender-Based Violence) โดยมีสมมติฐานว่าผู้หญิงเป็นเหยื่อของความรุนแรงทุกรูปแบบ โดยนิยามคำว่า “ความรุนแรงต่อผู้หญิง” หมายถึง การกระทำใดๆ ที่เป็นความรุนแรงต่อผู้หญิง ยังผลให้เกิดอันตรายต่อกาย เพศ หรือเป็นอันตรายต่อจิตใจหรือเกิดความทุกข์ทรมานแก่ผู้หญิง รวมทั้งขู่ข่มขู่จะกระทำอันตรายเช่นนั้น บังคับ กดขี่หรือจำกัดเสรีภาพไม่ว่าจะเกิดในสาธารณะสถานหรือที่ร โหฐาน⁴⁵

2.2.3 รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัว

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมี 3 รูปแบบ คือ

1) ความรุนแรงต่อคู่สมรส

ความรุนแรงต่อคู่สมรส ในการพิจารณาว่าพฤติกรรมใดจัดว่าเป็นการใช้ความรุนแรง ได้มีการแบ่งการพิจารณาเป็น 2 ประเภท คือ

(1) ความรุนแรงโดยปกติ หมายถึง การตั้งใจหรือรับรู้ว่าตั้งใจกระทำให้เกิดการเจ็บปวดหรือบาดเจ็บต่อผู้อื่น เป็นการพิจารณาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงจากความตั้งใจของผู้กระทำจึงเป็นการให้ความหมายพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงที่คลุมเครือไม่ชัดเจน เนื่องจากการพิจารณาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของผู้กระทำแต่ละคนซึ่งอาจให้ความหมายของการกระทำที่แตกต่างกัน พฤติกรรมที่คนทั่วไปเห็นว่าเป็นการกระทำที่รุนแรงกว่าเหตุ แต่ตัวผู้กระทำเองอาจเห็นว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่รุนแรง ดังนั้น การตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดเป็นการใช้ความรุนแรงโดยคำนึงเฉพาะความตั้งใจของผู้กระทำอาจไม่ชัดเจนเพียงพอในการกำหนดว่าพฤติกรรมใดเป็นการใช้ความรุนแรง

(2) ความรุนแรงที่เกินกว่าเหตุ หมายถึง การกระทำเกินกว่าเหตุที่ทำอีกฝ่ายเกิดความเจ็บปวดหรือได้รับบาดเจ็บ เป็นการพิจารณาการใช้ความรุนแรงจากบุคคลภายนอกโดย

⁴⁵ วัชรินทร์ บึงเจกวิญญุตกุล และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 26-27.

ไม่คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำซึ่งจะเป็นการจำกัดขอบเขตความหมายของความรุนแรงในครอบครัวให้ชัดเจนขึ้น⁴⁶

นอกจากนี้ การใช้กำลังประทุษร้ายต่อชีวิต เสรีภาพ หรือกระทำผิดทางเพศระหว่างคู่สมรส บุคคลที่เคยเป็นคู่สมรส หรือบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกันจนเกิดเป็นอันตรายแก่สุขภาพอนามัย ร่างกาย เสรีภาพ จิตใจ และชีวิตแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะในรูปแบบของการทำร้ายร่างกาย เช่น การเตะต่อย ทบตีด้วยวัตถุ ไปจนถึงการฆ่าให้ตาย หรือการทำร้ายจิตใจ เช่น การบีบคั้น ข่มขู่ กักขัง ปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือ ด้านการเงิน คุกคามเหยียดหยาม หรือแม้แต่การนอกใจ⁴⁷

2) ความรุนแรงต่อเด็ก

การกระทำความรุนแรงต่อเด็ก หมายถึง บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ และการกระทำนั้นมีลักษณะเป็นเหตุทำให้เด็กเสื่อมเสียเสรีภาพเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจเป็นการกระทำผิด ทางเพศต่อเด็ก หรือเป็นการใช้ให้เด็กกระทำในลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ หรือ ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ไม่ว่าเด็กนั้นจะยินยอมหรือไม่ ซึ่งเป็นการกระทำทารุณกรรมเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546⁴⁸ หรือการที่บิดา มารดา หรือผู้ดูแลเด็กกระทำการ โดยวิธีการใดก็ตาม ที่ทำให้เด็กได้รับบาดเจ็บทั้งทางร่างกาย และจิตใจ หรือแสวงหาประโยชน์จากเด็กหรือกระทำ หรือไม่กระทำการใดอันก่อให้เกิดอันตรายกับเด็ก⁴⁹ การกระทำทารุณกรรมเด็กเกิดขึ้น ได้หลายสาเหตุ ตั้งแต่ปัญหาในครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคม

3) ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นการกระทำส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความเจ็บปวดและได้รับอันตราย หรือเกิดความทุกข์ ทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสุขภาพ รวมถึงการละเมิดสิทธิ

⁴⁶ ปัญชติ โขติคุต. (2541). *การใช้ความรุนแรงต่อคู่สมรส*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 6-7.

⁴⁷ นภามน รุ่งวิฑู. (2554). *บทเรียนชีวิตคู่*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 28-29.

⁴⁸ สาโรช นักเบศรี. (2554). *บทบาทและแนวทางการปฏิบัติงานของสหวิชาชีพในการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว*. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการฝึกอบรมพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. หน้า 8.

⁴⁹ สุนิสา จงวัฒนา. (2552). *ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 13.

การเอาประโยชน์จากผู้สูงอายุ ทั้งนี้ การกระทำที่เข้าข่ายว่าเป็นการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ต้องมีองค์ประกอบของเหตุการณ์ สิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมด้วยความตั้งใจ หรือไม่ได้ตั้งใจ

(2) เป็นการกระทำส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความเจ็บปวดและได้รับอันตราย หรือเกิดความทุกข์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสุขภาพ

(3) การละเมิดสิทธิ การเอาประโยชน์ต่อทรัพย์สิน

(4) เป็นการปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ไม่ดูแล รวมทั้งการละเว้นพึงกระทำ

(5) เป็นการกระทำโดยบุคคลในครอบครัวหรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

(6) เป็นการกระทำอาจเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวชั่วคราว หรือต่อเนื่อง

องค์การอนามัยโลก ได้จำแนกความรุนแรงต่อผู้สูงอายุไว้เป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

(1) ความรุนแรงด้านร่างกาย เป็นการทำร้ายผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่างๆ ให้ได้รับบาดเจ็บหรือ เจ็บปวด ที่พบบ่อย คือ การตบหน้า ทูตตี การผูกมัด รวมทั้งการใช้ยาเกินปกติ

(2) ความรุนแรงด้านจิตใจ เป็นการใช้พฤติกรรมต่างๆ แสดงออกต่อผู้สูงอายุ เช่น คำพูดที่ก้าวร้าว คำว่าไม่ให้เกียรติแสดงท่าทางดูถูก แสดงท่าทางเพิกเฉย ไม่สนใจ ซึ่งมักเกิดร่วมกับการกระทำทารุณกรรมประเภทอื่น

(3) ความรุนแรงทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ได้รับการยินยอมจากผู้สูงอายุ

(4) ความรุนแรงด้านทรัพย์สินและวัตถุ เป็นการแสดงเจตนาต้องการประโยชน์จากทรัพย์สินเงินทอง หรือใช้ทรัพย์สินไปในทางที่ไม่ถูกต้อง การนำเงินไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการเข้าครอบครองสมบัติ รวมถึงการปลอมเอกสารต่างๆ

(5) การละเมิดสิทธิผู้สูงอายุ เป็นการทำร้ายผู้สูงอายุอีกประเภทหนึ่ง เช่น การบังคับให้ผู้สูงอายุกระทำในสิ่งที่ไม่ต้องการ การส่งผู้สูงอายุเข้าไปในสถานสงเคราะห์คนชรา เป็นต้น เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้สูงอายุเกิดการสูญเสียความเป็นส่วนตัว ความอิสระทางด้านร่างกาย และจิตใจ ขาดอำนาจในการตัดสินใจด้วยตนเอง การได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย ขาดโอกาสในการตัดสินใจเลือกและวางแผนการรักษา

(6) การทำร้ายตนเอง เช่น การปฏิเสธการดูแล การช่วยเหลือใดๆ การไม่รับประทาน อาหารและยา สวมใส่เสื้อผ้าไม่เหมาะสม มีแนวโน้มในการคิดฆ่าตัวตาย

(7) การเพิกเฉย โดยการที่ผู้ดูแลเพิกเฉยต่อการดูแลที่จำเป็น

(8) การทอดทิ้งผู้สูงอายุ⁵⁰

⁵⁰ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). คู่มือแนวทางในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.oppo.opp.go.th/info/OlderViolence_55.pdf. [2557, 24 พฤศจิกายน].

ทั้งนี้ ลักษณะความรุนแรงและปัจจัยสาเหตุ โดยธรรมชาติแล้ว ผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระไปในทางที่เสื่อมถอยลงทุกที จึงมักจะมีปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัยเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านโภชนาการ การขับถ่าย การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การนอนหลับ การพักผ่อน หรือ ความปลอดภัยตลอดจนการดำเนินชีวิตที่ต้องเปลี่ยนแปลงไป และจำเป็นต้องพึ่งพาผู้อื่นมากขึ้น ปัญหาดังกล่าว ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อตัวผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะผู้ดูแล

สาเหตุ หรือปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้เกิดความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ เช่น อานาจกับความรุนแรง ความผิดปกติทางจิต ความเครียด การพึ่งพาผู้อื่น จึงพอสรุปได้ว่าสาเหตุและปัจจัยของการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุเกิดจากทั้งตัวผู้สูงอายุเอง ผู้ดูแล และสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจัยทั้งหมด มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันจนกลายเป็นปัญหาที่ซับซ้อน และส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อผู้สูงอายุ ทั้งทางด้านสุขภาพกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุต้องพึ่งพามุคคลในครอบครัว ทั้งนี้ ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมักเกิดจากผู้ดูแลที่มีประวัติดื่มสุราหรือใช้สารเสพติด ผู้ดูแลที่มีความเครียด ทั้งจากความไม่เข้าใจผู้สูงอายุ และปัญหาทางด้านเศรษฐกิจสังคม จนทำให้เกิดการปฏิบัติอันไม่เหมาะสมในด้านต่างๆ ต่อ ผู้สูงอายุ โดยการกระทำรุนแรงเกิดขึ้นได้ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ การหาประโยชน์ การละเมิดสิทธิต่างๆ รวมทั้งการทะเลาะทอดทิ้ง ไม่สนใจดูแลผู้สูงอายุซึ่งความรุนแรงส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในครอบครัวเมื่อผู้สูงอายุถูกกระทำรุนแรง อาจมีปฏิกริยาที่แสดงออกมามากหลายและกระทบต่ออารมณ์ และความรู้สึกของผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่ผู้สูงอายุแสดงออกในช่วงแรกส่วนใหญ่จะเป็นการปฏิเสธ ไม่ยอมรับว่าเป็นจริง ต่อมาจะมีอาการเจ็บซึม หรือแยกตัว บางครั้งอาจมีบุคลิกเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างกะทันหัน เมื่อการกระทำรุนแรงเกิดขึ้นเป็นเวลานาน จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีอาการแสดงทางสุขภาพ เช่น อ่อนเพลีย นอนไม่หลับ รับประทานอาหารได้น้อย และอาจรู้สึกไม่อยากมีชีวิตอยู่

ลักษณะความรุนแรงของผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่าเป็นปัญหาที่ซ่อนเร้นขาดการรายงานปัญหาที่แท้จริง รวมทั้งขาดการรับรู้จากประชาชนและสังคม เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับความกตัญญูตเวที และการเคารพนับถือผู้อาวุโสจึงทำให้ประชาชนทั่วไปไม่ได้ตระหนักหรือคิดว่าจะมีการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุเกิดขึ้นจริงรวมทั้งการมองว่าเป็นปัญหาในครอบครัว ไม่ควรไปเกี่ยวข้องกับ อีกทั้งตัวผู้สูงอายุเองก็ไม่กล้าบอก หรือเล่าให้ผู้อื่นฟังว่าตนเองถูกกระทำรุนแรง เนื่องจากผู้สูงอายุมีความรักและผูกพันต่อผู้กระทำรุนแรงซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลในครอบครัว รวมทั้ง อาจกลัวหรืออายต่อสิ่งที่เกิดขึ้น⁵¹

⁵¹ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *คู่มือแนวทางในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://www.oppo.opp.go.th/info/OlderViolence_55.pdf. [2557, 24 พฤศจิกายน].

2.2.4 ลักษณะการกระทำรุนแรงในครอบครัว

ลักษณะการกระทำรุนแรงในครอบครัว แยกได้เป็น 7 กรณี ดังนี้

1) การฆาตกรรมระหว่างสมาชิกในครอบครัวถือเป็นอุบัติการณ์ความรุนแรงในครอบครัวที่มีความร้ายแรงที่สุด

2) การกระทำรุนแรงต่อกาย (Physical Abuse) ระหว่างสมาชิกในครอบครัว จากการศึกษากว่า 100 ปีที่ผ่านมาได้พบว่าอุบัติการณ์ความรุนแรงในครอบครัวเกิดจากการทำร้ายร่างกาย (Physical Abuse) ระหว่างคู่สมรสหรือเคยเป็นคู่สมรส หรือระหว่างบิดามารดากับบุตรเกิดขึ้นทุกสังคมในโลก การกระทำรุนแรงต่อกาย เมื่อเกิดขึ้นมักจะเกิดซ้ำมีแนวโน้มขยายความรุนแรงและความถี่ของการกระทำเพิ่มขึ้น ลักษณะการใช้กำลังทำร้ายแก่กาย เช่น ใช้กำลังกายผลัก ตบ ตี ชก เตะ เป็นต้น⁵²

3) การกระทำรุนแรงต่อเพศ (Sexual Abuse) ในครอบครัว การกระทำความรุนแรงทางเพศระหว่างคู่สมรสหรือคู่ครอง บ่อยครั้งเป็นเรื่องยุ่งยากและลำบากใจที่ผู้หญิงจะพูด การกระทำความรุนแรงทางเพศส่วนใหญ่จะเป็นการใช้กำลังประทุษร้ายร่วมด้วยหรือบังคับให้มีกิจกรรมทางเพศโดยอีกฝ่ายไม่สมัครใจ⁵³

การกระทำความรุนแรงทางเพศต่อเด็กในครอบครัว โดยจารีตประเพณีเกือบทุกประเทศในสังคมทั่วโลกห้ามการล่วงละเมิดทางเพศหรือการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร (Incest) แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็เกิดขึ้นในทุกสังคมและเป็นความรุนแรงที่ยากแก่การค้นพบ เพราะผู้กระทำความผิดทางเพศส่วนมากจะเป็นบุคคลในครอบครัว เช่น บิดา บิดาเลี้ยง พี่ชาย ลุง หรือญาติใกล้ชิดการล่วงละเมิดมักจะเกิดขึ้นกว่าจะมีการค้นพบ หรือมีการค้นพบการล่วงละเมิดก็มักจะถูกปิดปกปิดเพื่อรักษาชื่อเสียงของครอบครัวหรือไม่ก็โทษว่าเด็กเป็นต้นเหตุของปัญหา

4) การทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจ (Emotional or Psychological Abuse) บางครั้งเกิดก่อนหรือเกิดพร้อมกับการกระทำความรุนแรงต่อร่างกายหรือเพศเป็นการก่อให้เกิดความกลัวหรือรู้สึกว่าตนไร้ค่า การทำอันตรายต่ออารมณ์หรือจิตใจอาจเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น ขู่จะฆ่าจะทำอันตราย ข่มขู่ ทำให้เกรงกลัว เป็นต้น⁵⁴

5) ความรุนแรงจากจารีตประเพณีปฏิบัติ (Traditional and cultural practice) ผู้หญิงและเด็กผู้หญิงในหลายประเทศทั่วโลกได้รับความเจ็บปวดและทรมานจากการปฏิบัติตามคำเชื่อของลัทธิศาสนาหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น ความเชื่อการขลิบอวัยวะเพศของผู้หญิง (Female Genital

⁵² วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ่างแล้ว. หน้า 29.

⁵³ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ่างแล้ว. หน้า 33.

⁵⁴ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ่างแล้ว. หน้า 35.

Mutilation) ผลกระทบจากการขลิบอวัยวะเพศของผู้หญิงอาจถึงแก่ความตายหรือเป็นหมันได้รับความเจ็บปวดทางกายและมีผลกระทบต่อจิตใจด้วย⁵⁵

6) ประเพณีการเลือกปฏิบัติต่อลูกผู้ชายลูกผู้หญิง ในสังคมที่มีประเพณีและค่านิยมเลือกเด็กผู้ชายมากกว่าเด็กผู้หญิงก็มีการปฏิบัติที่รุนแรงต่อเด็กหญิง เช่น การเลือกทำแท้งเด็กทารกที่เป็นผู้หญิง⁵⁶

7) ความรุนแรงที่เกิดจากการบังคับค้าประเวณี

การบังคับผู้หญิงหรือเด็กผู้หญิงให้ค้าประเวณีหรือเพื่อธุรกิจทางเพศโดยคู่ครองหรือบิดามารดาถือเป็นความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยครอบครัวที่ยากจนหรือไร้ศีลธรรมไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้มักจะขายหรือให้เช่าบุตรจึงอาจถูกบังคับให้ค้าประเวณี เด็กผู้หญิงจึงถูกส่งไปใช้แรงงานในครอบครัว เด็กจึงอาจเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายหรือแสวงหาผลประโยชน์ทางเพศจากนายจ้าง⁵⁷

2.2.5 สาเหตุของการกระทำความรุนแรงในครอบครัว (Causation of Domestic Violence)

สาเหตุของการกระทำความรุนแรงในครอบครัว แบ่งออกเป็น 4 กรณี ดังนี้

1) สาเหตุด้านตัวบุคคล (Individually Orientated Theories)

สาเหตุด้านตัวบุคคลที่ก่อให้เกิดการกระทำความรุนแรงมีหลายกรณี เช่น ความยากจนว่างงาน มีบุคลิกภาพแปรปรวน ก้าวร้าว ผู้ที่กระทำความผิดอาญาบ่อยครั้ง ผู้ที่เสพยาเสพติดให้โทษ และดื่มสุรา หรือมีอาการป่วยทางจิต เป็นต้น ทฤษฎีที่นำมาอธิบายสาเหตุด้านบุคคลที่ก่อให้เกิดความรุนแรง⁵⁸ ได้แก่

(1) ทฤษฎีวงล้ออำนาจควบคุม (Power and Control Wheels) ทฤษฎีนี้สามารถตอบคำถามว่าทำไมจึงมีการก่อความรุนแรงในครอบครัว เพราะผู้กระทำความผิดต้องการได้รับหรือรักษาอำนาจและควบคุมคู่ครองอีกฝ่าย โดยเชื่อว่าตนกระทำได้โดยชอบและเป็นรูปแบบพฤติกรรมใช้กำลังบังคับระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัว

(2) ทฤษฎีว่าด้วยพลวัตของความรุนแรง (Dynamic of Domestic Violence Theory) ปฏิกริยาระหว่างพฤติกรรมของผู้กระทำความรุนแรงกับผู้ถูกกระทำเรียกว่า การพลวัตของความรุนแรงในครอบครัว กล่าวคือ การกระทำของฝ่ายหนึ่ง เป็นเหตุให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความคิดและ

⁵⁵ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 39.

⁵⁶ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 41.

⁵⁷ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 42.

⁵⁸ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ้างแล้ว. หน้า 49-50.

ความรู้สึก และมีการกระทำออกไปเพื่อตอบสนองความคิดและความรู้สึกของตน หากเป็นความคิดและความรู้สึกในทางลบ ก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่ออีกฝ่ายหนึ่ง⁵⁹

2) สาเหตุด้านครอบครัว (Family Factor)

สภาพครอบครัวในปัจจุบันมีแนวโน้มในการเพิ่มขึ้นของครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวที่แยกตัวอยู่ลำพังมีความเสี่ยงต่อการเกิดความรุนแรงในครอบครัว เนื่องจากปราศจากผู้คอยยับยั้งหรือช่วยเหลือในกรณีที่เกิดเหตุการณ์เผชิญหน้าระหว่างคู่ครอง หรือบุคคลที่มีประสบการณ์ความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะในวัยเด็ก เช่น เห็นบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูก่อเหตุรุนแรงหรือทำร้ายทุบตีกันบ่อยๆ มักจะกระทำรุนแรงต่อคู่ครองเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เรียกว่าวัฏจักรความรุนแรง (Cycle of Violence) ทฤษฎีนี้ อธิบายถึงสาเหตุที่ผู้ใหญ่กระทำรุนแรงต่อคู่ครองเนื่องจากได้เรียนรู้ความรุนแรงจากครอบครัวหรือชุมชนตั้งแต่วัยเด็กและเห็นว่าการเรียนรู้ความรุนแรงในครอบครัวหรือชุมชนระหว่างเด็กผู้ชายกับเด็กผู้หญิงก็มีผลแตกต่างกัน กล่าวคือ เด็กผู้ชายเรียนรู้ที่จะก่อเหตุรุนแรง (Active Violence) ส่วนเด็กผู้หญิงเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive Victim) ทฤษฎีวัฏจักรความรุนแรงเห็นว่าพฤติกรรมความรุนแรงเกิดจากกระบวนการเรียนรู้โดยบังเอิญได้เห็นความรุนแรงหรือถูกกระทำความรุนแรงจนเกิดเป็นบุคลิกก้าวร้าวหรือถือเป็นวิถีชีวิต (Norm) ของบุคคลนั้น⁶⁰

3) สาเหตุด้านสังคม (Social Factor)

สาเหตุความรุนแรงในครอบครัวอันเนื่องมาจากปัจจัยด้านสังคม เกิดจากปัญหาการแปรปรวนด้านบุคลิกภาพหรือลักษณะนิสัย ที่ไม่สามารถจัดการหรือสนองตอบต่อความหลากหลายของปัจจัยทางสังคม (Social Factors) จึงนำไปสู่ความรุนแรงในครอบครัว ปัจจัยทางสังคมหลายด้านที่กดดันให้เกิดความรุนแรง เช่น การว่างงาน ปัญหาขัดแย้งในเรื่องเงินหรือโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) เช่น สังคมคาดหวังผู้ชายต้องเป็นผู้ประสบความสำเร็จเป็นผู้นำครอบครัวและปกครองดูแลสมาชิกและ คู่สมรส และในทางตรงข้ามสังคมคาดหวังผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านและรับใช้ผู้เป็นสามีการบังคับ ให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมจึงนำไปสู่การใช้ความรุนแรง⁶¹

สาเหตุจากสังคมวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรมมีผลต่อความรุนแรงในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมในเรื่องบทบาทชายหญิง เจคติต่อสตรี และการยอมรับเรื่องความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ กล่าวคือ ความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นได้ในทุกสังคมแต่จะเกิดขึ้นได้

⁵⁹ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ่างแก้ว. หน้า 51-52.

⁶⁰ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ่างแก้ว. หน้า 54-55.

⁶¹ วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล และคณะ. อ่างแก้ว. หน้า 56-57.

บ้อยในกลุ่มเศรษฐกิจต่ำ สังคมมองชายและหญิงแตกต่างกัน สังคมขาดความตื่นตัวเรื่องสิทธิมนุษยชน และไม่เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกัน สังคมที่มีพฤติกรรมความรุนแรงเป็นตัวอย่างให้เห็นมาก การไม่ยอมรับความผิดแปลกแตกต่างของแต่ละบุคคล⁶²

4) สาเหตุความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ (Structure of Power Relationship)

ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจอธิบายสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัวว่าเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงในสังคม

การถือระบบชายเป็นใหญ่ เป็นการสร้างระบบความคิดที่ให้ความสำคัญและคำนึงถึงผู้ชายมากกว่าผู้หญิง โดยเริ่มจากการที่สังคมยอมรับให้ผู้ชายส่งต่อทรัพย์สินสมบัติของเขาให้แก่ลูกชาย การเลือกตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่กับฝ่ายชายและให้นับญาติทางสายบิดาเป็นหลักหรือตามกฎหมายโรมัน อำนาจทุกอย่างอยู่ที่บิดา ซึ่งก็คือการถือระบบชายเป็นใหญ่นั้นเอง ทั้งที่ดั้งเดิมแล้วระบบทรัพย์สินให้ถือเป็นเจ้าของร่วมกันทั้งชายหญิง ผู้เป็นบิดา มารดาเมื่อมีบุตรซึ่งถ้าเป็นบุตรสาวก็จะถูกเลี้ยงดูไปจนกว่าจะแต่งงานและให้สามีเข้ามาดูแลต่อไป ส่วนบุตรชายซึ่งหากแต่งงานก็ต้องมีหน้าที่เลี้ยงดูภริยาบิดาจึงต้องมอบทรัพย์สินที่ดินให้ ดังนั้นจึงเป็นระบบส่งต่อทรัพย์สินผ่านบุตรชายเป็นต้นเป็นที่มาของอำนาจผู้ชาย ไม่ใช่ที่ผู้ชายได้อำนาจมาเพราะเหตุผลสรีระร่างกายและจิตใจที่แข็งแรงกว่าผู้หญิงเท่านั้นแต่จากเหตุผลทางสังคมและระบบการสืบทอดทรัพย์สินดังกล่าวจึงเป็นจุดเปลี่ยนให้สถานภาพของผู้หญิงตกต่ำลงและถูกลดบทบาทในทางเศรษฐกิจไปโดยปริยาย และถูกจำกัดบทบาทไว้เฉพาะในครอบครัว นอกจากนั้นเนื่องจากผู้หญิงถูกจำกัดอิสรภาพทางเพศด้วยหลักการหญิงต้องมีสามีเคียงเพื่อชายจะได้รับลูกชายที่เกิดมาเป็นทายาทสืบตระกูล และสืบสมบัติต่อไป แต่ฝ่ายชายมีภริยาได้หลายคนอยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดเรื่องระบบชายเป็นใหญ่นี้ได้ปรากฏชัดเจนในคัมภีร์กฎหมาย เพราะกฎหมายคือตัวสะท้อนค่านิยมของสังคม และกฎหมายเหล่านั้นมีผู้ชายเป็นผู้เขียน กฎหมายจึงมีเป็นลักษณะแบบผู้ชายคิด และส่งผลกระทบต่อความคิดของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงเริ่มคิดแบบผู้ชายและโน้มเอียงให้ยอมรับระบบชายเป็นใหญ่ไปโดยไม่รู้ตัว เพราะตราบคดที่ผู้หญิงไม่มีทางเลือกยังอยู่ในบริบทของสังคมที่มีผู้ชายเป็นใหญ่จึงเห็นได้ว่าผู้หญิงไม่น้อยที่เริ่มมีอคติต่อเพศหญิงด้วยกันเอง⁶³

⁶² จรุงศรี แคนขุนทด. (2554). ความรุนแรงในครอบครัว: ศึกษาเฉพาะกรณีภรรยาถูกสามีทำร้ายในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์สารสุชศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสุขภาพชุมชน, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. หน้า 21-22.

⁶³ พิมลพรรณ ขานพล. (2550). มาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมในการป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อสตรี: ศึกษากรณีการคุ้มครองสิทธิสตรีตามกฎหมายไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 44-45.

นอกจากนี้ แม้จะมีสาเหตุความรุนแรง แต่หากไม่มีตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้บุคคลใช้ความรุนแรง บุคคลดังกล่าวก็ไม่ใช่ความรุนแรง ตัวกระตุ้นที่สำคัญ ได้แก่ ขาดสติ สุรายาเสพติด ใช้วาจา คำทอ เชือดเฉือน เสียดสี กระทบกระเทียบ ประชดประชัน ความหึงหวง ปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

สาเหตุของการกระทำรุนแรงในครอบครัว ไม่ได้เกิดจากสาเหตุหนึ่งสาเหตุใดแต่มีหลายสาเหตุร่วมกันโดยมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิงซึ่งมีค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังที่เกี่ยวกับสถานภาพของครอบครัวที่นำไปสู่ระบบชายเป็นใหญ่ การได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม ความเชื่อและจารีตต่างๆ ที่สืบทอดกันมา เช่น การอบรมทางสังคมที่มุ่งเน้นความแตกต่าง ทางเพศ ประเพณีที่มีค่านิยมที่ว่าผู้ชายต้องมีสิทธิเหนือกว่าผู้หญิงและเด็กผู้หญิง หรือถือเพศ เป็นตัวกำหนดบทบาททางสังคม คาดหวังบทบาทภายใต้กรอบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบกับการ ได้รับอิทธิพลมาจากสังคมและเศรษฐกิจ เช่น ฐานะความเป็นอยู่ของภริยาขึ้นอยู่กับสามี เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีสาเหตุมาจากการ ได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายและการเมือง เช่น กฎหมายกำหนดสถานภาพผู้หญิงต่ำกว่าผู้ชายไม่ว่าจะเป็นกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติ เจ้าหน้าที่งานตำรวจและผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม ไม่ตระหนักถึงสิทธิของผู้หญิง ความรุนแรงในครอบครัวไม่ถือเป็นประเด็นสำคัญทางการเมืองและความเชื่อที่ว่าครอบครัวเป็นเรื่องส่วนบุคคลอยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐ⁶⁴

ดังนั้น สาเหตุที่ก่อให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว มีหลายสาเหตุที่แตกต่างกันไปซึ่งผู้กระทำความรุนแรงไม่สามารถควบคุมตนเองได้ จึงนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในครอบครัว

2.2.6 ผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว (Consequences of Domestic Violence)

ผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว แบ่งได้ออกเป็น 3 กรณี⁶⁵ ดังนี้

1) ผลกระทบต่อผู้ถูกกระทำ ผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงจะมีปัญหาด้านสุขภาพจิต เช่น มีอาการหวาดผวาไม่ไว้วางใจใคร ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น

⁶⁴ อุพาพิศ วรรณโชติ. (2554). การมีส่วนร่วมของอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์(อพม.) ต่อการเฝ้าระวังความรุนแรงในครอบครัว จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม, ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 30.

⁶⁵ ทศนีย์ แสงสุข. (2552). การสร้างความปรองดองในครอบครัวโดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษากรณีความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 20.

2) ผลกระทบต่อครอบครัว ส่งผลให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวถูกทำลาย ครอบครัวไม่สงบสุข และมีการหย่าร้างกันมากขึ้น นอกจากนี้ ส่งผลกระทบต่อบุตร เช่น มีพฤติกรรมก้าวร้าว เป็นต้น

3) ผลกระทบต่อสังคม ผลกระทบจากการความรุนแรงในครอบครัว ส่งผลกระทบต่อสังคมหลายประการ เช่น ทำให้สังคมไม่มีความสุข ไม่มีความปลอดภัย ก่อให้เกิดปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เป็นต้น

ทั้งนี้ ผลกระทบที่มาพร้อมกับปัญหาความรุนแรงในครอบครัวนั้น ไม่เพียงจะกระทบกับผู้กระทำเท่านั้นแต่ยังส่งผลต่อสังคมและชุมชนอีกด้วยทั้งทางตรงและทางอ้อม และในส่วนของผู้กระทำเอง ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน แต่กลับไม่มีการกล่าวถึงใดๆ ที่เป็นผู้ประสบปัญหาโดยตรง ซึ่งอาจจะเป็นเพราะผลกระทบที่เกิดกับผู้กระทำนั้น ส่วนใหญ่จะไม่มีการร้องขอให้ปรากฏเห็นชัดเจน เหมือนกับผู้ถูกกระทำ เพราะผลกระทบส่วนใหญ่จะเป็นผลกระทบทางจิตใจซึ่งเป็นสิ่งที่ค่อนข้างละเอียดและ มีความเป็นส่วนตัวสูง แต่กลุ่มผู้กระทำก็มีจำเป็นต้องได้รับการเยียวยาไม่น้อยไปกว่าผู้ถูกกระทำเช่นกัน⁶⁶

ดังนั้น เห็นว่า การใช้ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง ทั้งต่อตัวผู้กระทำ ความรุนแรง ผู้ถูกกระทำ บุคคลภายในครอบครัว สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ

ทั้งนี้ การป้องกันปัญหาความรุนแรง มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

ในระดับบุคคลหรือระดับปัจเจก โดยพิจารณาจากความเสี่ยงจากลักษณะส่วนบุคคลและ พัฒนาการของผู้ถูกกระทำและผู้กระทำรุนแรง ในระดับครอบครัวพิจารณาความเสี่ยงที่เกิดจากการทำบตาบตาหน้าทีและความสัมพันธ์ของครอบครัว รวมทั้งความขัดแย้งในครอบครัวและการสื่อสารระหว่างกัน ในระดับเพื่อนบ้านและชุมชน พิจารณาจากปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการกระทำ ความรุนแรงในครอบครัวและชุมชน และในระดับสังคม พิจารณาปรับค่านิยมและความเชื่อต่างๆ ที่ครอบงำความคิดและเจตคติของสมาชิกของครอบครัวและสังคมที่ส่งผลให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการเฝ้าระวังและการเตือนภัย เพื่อสร้างระบบและกลไกเพื่อติดตาม สถานการณ์ความเสี่ยงที่ทำให้เกิดปัญหาความรุนแรงในครอบครัว โดยใช้การสำรวจ วิเคราะห์ และ แปลผลข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ รวมถึงการรวบรวมข้อมูลเหตุการณ์ สภาพแวดล้อมของ ครอบครัวและชุมชนที่กระตุ้นให้เกิด ความรุนแรงในครอบครัว โดยนำข้อมูลไปส่งสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า เพื่อเสริมสร้างความปลอดภัยให้แก่บุคคลในครอบครัวและป้องกันไม่ให้เกิดการ

⁶⁶ จรรยา รัปศิริเจริญ. (2552). การประยุกต์ใช้เทคนิคการสังเคราะห์อย่างอิสระในการทำวิจัยเรื่องเล่า: ศึกษาเฉพาะ กรณีผู้กระทำและผู้ถูกกระทำจากความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 14.

กระทำซ้ำ เป็นการบูรณาการข้อมูลกับระบบเฝ้าระวังความรุนแรงในครอบครัวผ่านเครือข่ายระดับชุมชน ระดับจังหวัด จนถึงระดับชาติ ซึ่งต้องมีระบบการ เฝ้าระวังและเตือนภัยที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพและเครือข่ายกับเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบและมีอำนาจโดยตรง มีศูนย์กลางของข้อมูลข่าวสารช่วยให้ผู้บริหารข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเชิงนโยบายสำหรับการเฝ้าระวังและเตือนภัยให้พร้อมรับความเสี่ยงและสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่ควรมีนักวิชาการและนักวิชาชีพที่มีความเชี่ยวชาญเป็นผู้ให้คำปรึกษา นิเทศงาน และติดตามประเมินผล⁶⁷

จากการศึกษาสภาพครอบครัวไทยในสังคมปัจจุบันเป็นสภาพครอบครัวเดี่ยวที่ประกอบไปด้วยบิดา มารดา และบุตร แต่ปรากฏว่ามีปัญหาการใช้ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวมีแนวโน้มสูงขึ้น ความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่เป็นการทำร้ายร่างกาย จิตใจ หรือบางครั้งเป็นการกระทำต่อชีวิต โดยมีหลายสาเหตุที่ส่งผลให้มีการกระทำความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุด้านครอบครัว ตัวบุคคล ด้านสังคม โดยมีการกระทำต่อคู่สมรส กระทำต่อเด็ก หรือผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบต่อตัวผู้ถูกกระทำ ต่อครอบครัว และต่อสังคม ในการแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวต้องอาศัยความร่วมมือจากสังคมด้วย

2.3 แนวคิดการเยียวยาผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ในการกระทำความรุนแรงในครอบครัว เป็นการกระทำที่ผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งผู้กระทำจะต้องได้รับโทษตามประมวลกฎหมายอาญา การที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษนับได้ว่าเป็นการให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำอันเป็นการเยียวยาผู้ถูกกระทำ การที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษตามกฎหมายเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ต่อมาแนวความคิดได้เปลี่ยนไปเกิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือก คือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการยุติธรรมที่ให้ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีมาร่วมกันแก้ปัญหาและเยียวยาความเสียหายเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งผู้เขียนขอกล่าวรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เมื่อมีการกล่าวหาว่ามีการกระทำผิดผู้กระทำผิดจะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย โดยโทษทางอาญาจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือ ลักษณะภายนอกของโทษ โทษเป็น

⁶⁷ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *บทสรุปผู้บริหารโครงการชีวิตสถานการณ์ทางสังคมเพื่อการเฝ้าระวังและเตือนภัยต่อกลุ่มเปราะบาง ปี 2557*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.m-society.go.th/> [2557, 19 พฤศจิกายน].

ผลร้าย ซึ่งตอบแทนแก่ผู้กระทำผิดอันมีลักษณะที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดแก่ร่างกายหรือผลอันไม่พึงพอใจอื่นๆ เช่น การสูญเสียเสรีภาพทางร่างกายหรือการสูญเสียทรัพย์สิน ผู้มีอำนาจกำหนดโทษ ต้องเป็นบุคคลที่กฎหมายบัญญัติให้มีอำนาจลงโทษ ซึ่งปกติจะเป็นศาล และต้องมีวิธีพิจารณาตลอดจนการลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติ และความประสงค์ของการลงโทษ ต้องเป็นการตอบแทนการกระทำผิดของผู้กระทำอันมีลักษณะตามที่ผู้กระทำว่าได้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควรในสังคม และไม่ควรถูกทำอีก⁶⁸ โดยลักษณะของโทษในทางอาญานั้นจะต้องมีขอบเขตที่ชัดเจนพอสมควร มิฉะนั้นแล้วอาจมีช่องทางให้ผู้นำเอาโทษที่มีลักษณะทางอาญาไปบัญญัติโดยเรียกเป็นอย่างอื่นทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนถูกถูกรอน เพราะการลงโทษมีหลายประเภทซึ่งอาจไม่ใช่การลงโทษอาญาก็ได้ ลักษณะของโทษอาญา มีดังนี้

1) โทษจะต้องลงแก่ผู้กระทำเนื่องจากมีการกระทำความผิดตามกฎหมาย กล่าวคือ จะต้องมีความผิดตามกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดและมีโทษสำหรับความผิดนั้น

2) โทษจะต้องเป็นไปโดยเสมอภาค จะมีขึ้นเพื่อลงโทษคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะไม่ได้

3) โทษจะต้องบังคับใช้โดยรัฐ กล่าวคือ จะต้องมีการระบวณการตามที่กฎหมายกำหนด

4) โทษนั้นจะต้องเป็นผลร้าย (Pain) แก่ผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นการจำกัดเสรีภาพทางร่างกาย หรือถูกปรับ หรือริบทรัพย์สิน

5) ผลร้ายนั้นเป็นไปเพื่อตำหนิการกระทำ (Disapproved) ของผู้กระทำ⁶⁹

ในการลงโทษผู้กระทำความผิดได้มีทฤษฎีแบ่งออกเป็น 4 ทฤษฎี ดังนี้

(1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการทดแทน (Retribution)

เป็นการลงโทษเพื่อความยุติธรรม ผู้ใดกระทำความผิดก็จะต้องได้รับโทษเป็นการทดแทน หรือจะพูดอีกนัยหนึ่งคือ การกระทำความผิดเป็นกรรมชั่ว เมื่อผู้ใดกระทำผิดก็ต้องชดใช้กรรมของตน โดยการรับโทษ การที่รัฐเข้ามารับหน้าที่ลงโทษผู้กระทำผิดเพื่อเป็นการทดแทนก็เพื่อป้องกันมิให้มีการแก้แค้นกันเอง ทำให้สังคมวุ่นวายเพราะจะมีการแก้แค้นกันเองโดยไม่สิ้นสุด ซึ่งแสดงถึงความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในขณะที่เดียวกันก็เพื่อช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่าให้ได้รับความเป็นธรรม โดยการลงโทษผู้กระทำผิดให้ได้รับผลร้ายที่สาสม และทดแทนกันอย่างยุติธรรม วัตถุประสงค์ในการลงโทษข้อนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ในทุกสังคม แม้ว่าจะเป็ยวัตถุประสงค์ที่ปัจจุบันเริ่มที่จะลด

⁶⁸ ณรงค์ ใจหาญ. (2543). *กฎหมายอาญาว่าด้วยโทษและวิธีการเพื่อความปลอดภัย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 15.

⁶⁹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2554). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 208.

ความสำคัญลงแต่ยังคงมีอยู่เพราะยังสอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชนทั่วไปในการที่จะทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษเพื่อทดแทนให้สาสมกัน⁷⁰

(2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ (Deterrence)

มีหลักการว่า การลงโทษจะคำนึงถึงแต่เพียงผลการลงโทษต่อตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น ไม่ได้คำนึงถึงผลประชาชนทั่วไปด้วย วัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดก็เพื่อประโยชน์ คือ มีผลแก่ตัวผู้กระทำความผิด ทำให้ผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษมีความเจ็บทรมานไม่กล้ากระทำความผิดอีก และเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นว่าเมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษ เพื่อคนทั่วไปจะได้ทราบจะได้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้นบ้าง ทำให้เกิดความยับยั้งชั่งใจไม่กล้ากระทำความผิดเช่นนั้นอีก⁷¹

(3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

การลงโทษเพื่อปรับปรุงแก้ไขนั้นมีแนวคิดว่าการลงโทษตามทฤษฎีปรับปรุงแก้ไขประสงค์เพียงเพื่อจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่ได้กระทำความผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำแนวคิดทฤษฎีนี้เห็นว่าการทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับความยากลำบาก หรือได้รับผลร้ายด้วยการลงโทษแต่เพียงอย่างเดียวไม่น่าจะทำให้คนประพฤติดุศีลขึ้น หรือสำนึกในการกระทำที่ไม่ดีของตนเอง ประกอบกับเห็นว่าการลงโทษ เพื่อการข่มขู่ไม่มีผลเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้กระทำความผิดที่ได้รับโทษแล้วกลับใจไม่กระทำความผิดซ้ำอีกไม่เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดมีความสามารถที่จะกลับตัวเป็นคนดีได้เลยซึ่งในวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษในข้อนี้จะไปสัมพันธ์หรือไปขยายผลในวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก

(4) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อตัดโอกาสกระทำความผิดได้อีก (Incapacitation)

เป็นวัตถุประสงค์หรือแนวคิดที่ทำให้ผู้กระทำความผิดหมดโอกาสกระทำความผิด อาจได้แก่ การจำคุกผู้กระทำความผิดไว้ตลอดชีวิต จำคุกมีกำหนดระยะเวลา การประหารชีวิต เป็นต้น โดยประสงค์จะจำกัดผู้กระทำความผิดให้ออกไปจากสังคมอย่างถาวรหรือชั่วคราวก็ตาม อันเป็นการป้องกันให้คนในสังคมอยู่ได้อย่างปลอดภัย ไม่ต้องหวาดระแวงภัยจากบุคคลนั้นๆ อีกต่อไป⁷²

2.3.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ กระบวนการที่จะดึงผู้ที่มีส่วนได้เสียในการกระทำความผิดใดความผิดหนึ่งให้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อร่วมกันระบุชี้

⁷⁰ ธาณี วรภัทร์. (2555). *หลักกฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 34-35.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35-36.

⁷² ธาณี วรภัทร์. อ้างแล้ว. หน้า 37.

และจัดการกับความเสียหาย ความต้องการและภาระหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเยียวยาฟื้นฟูและทำให้ความเสียหายกลับคืนดีให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้⁷³

คำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (Restorative Justice) เป็นคำที่สหประชาชาติกำหนดให้ใช้และกำหนดความหมายว่า การอำนวยความสะดวกที่ต้องการทำให้ทุกฝ่ายซึ่งได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม เป็นเป้าหมายสุดท้าย⁷⁴ โดยได้ข้อสรุปเป็นหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Declaration of Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programs in Criminal Matters) ว่า

“โครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” หมายถึง โครงการใดๆ ซึ่งใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์และมุ่งหมายที่จะให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์

“กระบวนการเชิงสมานฉันท์” หมายถึง วิธีการใดๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดและในกรณีที่เหมาะสมอาจมีบุคคลอื่นๆ หรือมีสมาชิกคนอื่นๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม โดยทั่วไปแล้วอาจมีการช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประนอม ข้อพิพาทการประชุมกลุ่ม และการพิพากษาโดยการประชุมล้อมวง

“ผลในทางสมานฉันท์” หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ผลในทางสมานฉันท์ ได้แก่ การตอบสนองต่อโครงการ เช่น การฟื้นฟู การเยียวยา และการทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณีและเพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้กลับคืนมาด้วยความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน⁷⁵

โดยมีลักษณะและรูปแบบพิจารณาเป็น 2 ส่วน⁷⁶ คือ

⁷³ วันชัย รุจนวงศ์. (2557). *ประเด็นสำคัญจากหนังสือกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.library.coj.go.th>. [2557, 24 พฤศจิกายน].

⁷⁴ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติ ข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทย”. *วารสารศาลพหุ*, 51 (2), หน้า 116.

⁷⁵ เพลินตา ดันรังสรรค์. (2553). “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน”. *วารสารอุทธรณ์*, 7 (3), หน้า 55.

⁷⁶ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). *ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการและแนวคิด: ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์* พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. หน้า 5-6.

1) กระบวนการที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการฟื้นฟู โดยมีหลักการว่าควรเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิด ได้ชดใช้ ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอน ในชั้นตำรวจในหลายประเทศได้ใช้กระบวนการนี้สำหรับความผิดที่ใช้การตัดเดือนหรือปรับ หรือในชั้นอัยการ ในกรณีชะลอฟ้อง โดยได้มีการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงในครอบครัวว่าควรมีโรงซ่อมสามีในกรณีที่มีสามีทำร้ายร่างกายภรรยา การให้สามีปรับพฤติกรรมแทนที่จะเอาไปลงโทษในเรือนจำ” ในชั้นศาลสามารถใช้ประกอบเป็นเงื่อนไขในการกำหนดคำพิพากษาว่าควรจะเข้าสู่กระบวนการชั้นนี้ก่อน หรือหลังมีคำพิพากษาสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประกอบเรื่องเงื่อนไขการพักโทษ

2) ผลลัพธ์ที่จะก่อให้เกิดความสมานฉันท์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ ก็คือ การแสดงความสำนึกผิด การยินยอมที่จะปรับพฤติกรรม การเยียวยาชดใช้ที่ผู้กระทำความผิดพร้อมที่จะชดใช้ให้กับผู้เสียหาย ซึ่งอาจจะไม่ใช่เป็นเรื่องเงินเพียงอย่างเดียว อาจเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะหรืออื่นๆ แล้วแต่กรณี

โดยมีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในทางปฏิบัติประเทศต่างๆทั่วโลกมีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบต่างๆกันขึ้นอยู่กับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นสำคัญ จำแนกได้ 4 รูปแบบ⁷⁸ ดังนี้

⁷⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. มาตรา 15.

“ไม่ว่าการพิจารณาคดีการกระทำความรุนแรงในครอบครัวจะได้ดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลพยายามเปรียบเทียบให้คู่ความได้ยอมความกัน โดยมุ่งถึงความสงบสุขและการอยู่ร่วมกันในครอบครัวเป็นสำคัญ ทั้งนี้ ให้คำนึงถึงหลักการดังต่อไปนี้ ประกอบด้วย

(1) การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

(2) การสงวนและคุ้มครองสถานภาพของการสมรสในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของชายและหญิงที่สมัครใจเข้ามาอยู่กินฉันสามีภรรยา หากไม่อาจรักษาสถานภาพของการสมรสได้ ก็ให้การหย่าเป็นไปด้วยความเป็นธรรมและเสียหายน้อยที่สุด โดยคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของบุตรเป็นสำคัญ

(3) การคุ้มครองและช่วยเหลือครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ครอบครัวนั้นต้องรับผิดชอบในการดูแลให้การศึกษาแก่สมาชิกที่เป็นผู้เยาว์

(4) มาตรการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือสามีภรรยาและบุคคลในครอบครัวให้ปรองดองกันและปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกันเองและกับบุตร ”

⁷⁸ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญาสำหรับสังคมไทยในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย. หน้า 18-19.

รูปแบบแรก การไกล่เกลี่ยเหยื่ออาชญากรรม-ผู้กระทำผิด (Victim-Offender Mediation หรือ VOM) ประกอบด้วย การเผชิญหน้าระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิดซึ่งเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมและอาสาสมัครอาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน โดยเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต้องพูดคุยทำความเข้าใจกันใน โลกของความจริงและบนพื้นฐานของความสมเหตุสมผลของสองฝ่าย โดยความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตต่อไปจะต้องไม่เป็นผลมาจากการไกล่เกลี่ย เป้าหมายของการไกล่เกลี่ยรวมถึงการสนับสนุนให้มีการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดเวทีปลอดภัยและควบคุมได้ให้พวกเขาได้พบปะพูดคุยกับผู้กระทำผิดบนพื้นฐานของความสมัครใจ การยอมให้ผู้กระทำผิด ได้เรียนรู้ถึงผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรม และเข้ามาแสดงความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของเขาที่กระทำไป จัดหาโอกาสให้เหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ร่วมกันพัฒนาและยอมรับแผนการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมนั้น เป็นวิธีการที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในทวีปยุโรป เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศส สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี สหราชอาณาจักร ทวีปอเมริกาเหนือ และเครือรัฐออสเตรเลีย

รูปแบบที่สอง การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferences หรือ FGCs) อาจใช้ใน โรงเรียน โบสถ์ หรือกลุ่มสมาชิกอื่นๆ โดยกระบวนการนี้มีการเข้าถึงความเอาใจจริงเอาใจของชุมชนต่ออาชญากรรมและความเต็มใจของชุมชนที่จะยอมรับผู้กระทำผิดกลับสู่ชุมชนอีกครั้ง เริ่มขึ้นในประเทศนิวซีแลนด์และได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นในสหรัฐอเมริกาและประเทศแคนาดา ในประเทศนิวซีแลนด์และเครือรัฐออสเตรเลีย การประชุมเป็นนโยบายรัฐที่มีกฎหมายรองรับ เช่น โครงการเว็กก้า (Wagga Wagga project) ที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยใช้การประชุมเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับคดีเด็กและเยาวชน แต่บางครั้งก็ใช้หลังมีคำสั่งศาลแล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัวประกอบด้วยเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิด และสมาชิกครอบครัวผู้มีความสำคัญหรือเพื่อนของทั้งสองฝ่ายเช่นเดียวกับการไกล่เกลี่ยที่เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการ

รูปแบบที่สาม การพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circles) เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นวงกลมแห่งสันติวิธี ใช้กันอย่างแพร่หลายของกลุ่มชาวพื้นเมืองของทวีปอเมริกาเหนือ โบราณ โดยผู้เข้าร่วมในการพิจารณาแบบล้อมวงได้แก่ สมาชิกของชุมชนเป็นผู้ที่เคยทำงานเป็นผู้พิพากษา ตำรวจ และอื่นๆ มาแล้วเป็นเวลาหลายปี รวมทั้งที่เคยรับผิดชอบงานการพิจารณาคดีและการควบคุมสอดส่องมาแล้ว การล้อมวงมีลักษณะพิเศษคือใช้ชนบทเป็นสัญลักษณ์ส่งผ่าน ไปรอบๆวง ผู้ที่ถือชนบทคือ ผู้ที่ได้รับโอกาสเป็นผู้พูดในขณะนั้น โดยไม่มีการขัดจังหวะ กระบวนการนี้อาจมีการล้อมวงเพียงวงเดียวหรือหลายวง ซึ่งแต่ละคนมีโอกาสนำเสนอเรื่องราวของตนแตกต่างกันไป

รูปแบบที่สี่ คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards) เป็นวิธีการสมานฉันท์ในชุมชนที่หวนกลับคืนมาใหม่เป็นต้นแบบใหม่ที่ชุมชนแสดงความรับผิดชอบต่อเด็กเยาวชนกระทำผิดอย่างกว้างขวาง รู้จักกันในนามของคณะกรรมการเยาวชน คณะกรรมการเพื่อนบ้านหรือคณะกรรมการยุติธรรมทางเลือก ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดีหรือการคุมประพฤติ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้คนในชุมชน ผู้กระทำผิดเหยื่ออาชญากรรม ผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม และบางครั้งก็มีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วย ใช้กับผู้กระทำผิดที่ไม่ร้ายแรงและดำเนินการเช่นเดียวกับรูปแบบอื่นๆ คือ มีการพูดคุยกันด้วยความเคารพก่อนที่จะคณะกรรมการจะพิจารณาโทษ คณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญต่อสมาชิกชุมชนในการอำนวยความสะดวกในขั้นตอนที่อยู่ระหว่างชุมชนกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา อย่างไรก็ตาม พบว่าบางแห่งมีการใช้โปรแกรมที่มีรูปแบบผสมผสาน คือ มีการใช้รูปแบบทุกรูปแบบดังกล่าวข้างต้น โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์และตัวแปรอื่นๆ ที่เข้ามาแทรกซ้อนในขณะนั้น

ประเภทคดีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์⁷⁹ ได้แก่

- 1) ความผิดที่เด็กหรือเยาวชนเป็นผู้กระทำ ซึ่งใช้รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว
- 2) ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว กรณีปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเป็นปัญหาสังคมกึ่งอาชญากรรมที่ต้องใช้ช่องทางพิเศษของกระบวนการยุติธรรมหรือใช้กระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะพิเศษเพื่อให้ความสำคัญกับเหยื่อและผู้เสียหายในฐานะเป็นประธานของปัญหา มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดของผู้เสียหายและแสวงหาวิธีการที่จะให้ผู้กระทำผิดเยียวยาชดใช้และปรับปรุงนิสัยความประพฤติอย่างเป็นรูปธรรม
- 3) ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาที่ยอมความกันได้ โดยปกติจะมีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิส่วนบุคคลมิได้กระทบกระเทือนสาธารณชน กฎหมายจึงยินยอมให้ถอนคำร้องทุกข์หรือยอมความกันได้และเมื่อยอมความกันได้แล้วผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้
- 4) ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา เป็นลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอาญาและยังต้องชดใช้ค่าเสียหายหรือ ค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายอีกด้วย เพราะฉะนั้นข้อพิพาทในลักษณะนี้จะระงับลงได้ก็ต่อเมื่อคู่พิพาทตกลงประนีประนอมกันทั้งคดีอาญาและคดีแพ่งด้วย
- 5) ความผิดเล็กๆ น้อยๆ อื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น ความผิดประเภทนี้กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้เป็นความผิดอันยอมความได้ เพราะถือเป็นความผิดต่อแผ่นดินทำให้ต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปตามลำดับขั้นตอน

⁷⁹ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2547). อ้างแล้ว. หน้า 128-129.

ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาเป็นการดำเนินคดีโดยมี วัตถุประสงค์ให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกอันเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต่อมา แนวความคิดได้เปลี่ยนไปเกิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ กระบวนการที่จะดึงผู้ที่มี ส่วนได้เสียในการกระทำความผิดให้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและตกลงเรื่องความ เสียหาย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถเยียวยาฟื้นฟูและทำให้ความเสียหายกลับคืนดีให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะ ทำได้ ในคดีความรุนแรงในครอบครัวเป็นคดีอาญาซึ่งระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับ ไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ⁸⁰ เป็นคดีที่มีบุคคลในครอบครัวเป็นผู้กระทำผิดและเป็น ผู้เสียหาย หากมีการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญากับผู้กระทำผิดไม่ก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อผู้เสียหาย จึงเป็นคดีที่ต้องใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อให้ผู้กระทำผิด และผู้เสียหายร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เป็นสาเหตุของการใช้ความรุนแรงในครอบครัว และแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำผิด ไม่ให้กระทำผิดซ้ำ ซึ่งสามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวไว้ได้

จากการศึกษา การกระทำความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิ มนุษยชนและเป็นการกระทำที่ผิดต่อกฎหมาย ในสภาพสังคมในปัจจุบันมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้น ส่วนใหญ่ผู้ถูกกระทำเป็นเด็กและผู้หญิง ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามประมวล กฎหมายอาญาไม่สามารถแก้ไขปัญหาการใช้ความรุนแรงในครอบครัวได้ เนื่องจากผู้กระทำความ รุนแรงเพียงแต่ได้รับโทษทางกฎหมาย จึงมีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อให้ ผู้กระทำความรุนแรงมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือชดใช้ในการกระทำของตนเองต่อผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดของเกี่ยวข้องกับตนเอง

⁸⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550. มาตรา 4.